

SECTIO QUARTA.

AL.G.E.

In Jona, 4, 6, vox Hebreæ *suph* vertitur *weed*, et hic est unicus Anglice Bibliae locus ubi sic vertitur. Ut collectivum nomen, ut Parkhurst, plantas seu siglas significat, quae in littore maris aut fluminis nascentur, perpotuorum fluctibus verruntur et deterguntur. Hujus speciei planta sanè Jona libri loco apprimè concurrit.

Hebreum maris Rubri nomen est *jam suph*, mare algosum; Diodorusque Sienius et Artemidorus in Strabone, quem citat Bochartus, præcipuo modo attendunt ad muscos et algas seu plantas marinas quibus abundat, et ex quibus ejus insigniter viridem colorem repetunt. Comp. Cap. 19, 7. Attendit quoque doctor Shaw algarum et fuci varietatem que in alyeo ejus nascentur, et cùm aqua decreverint, præcipue post magnos jessus, ventos et currentes, in littore maris ingenti copia reliquerint (1). Atvero quantum hinc doctoris Shaw testimonium ad algas extendendum sit, dubio esse potest, ait Parkhurst; quippe quod D. Bruce (2) positivè asserti in mari Rubro, quod in tota extensione invisit, se nunquam ultimè generis algam vidisse. Supponit igitur mare hoc suum nomen sumere ex magnis aliis curulis arboribus vel plantis, que, in ejus sinu, undequaque diffunduntur, perfectamque terrestrialium plantarum similitudinem refertur.

Quod asserti D. Bruce tamen, ei non contradicunt tantum à doctore Shaw, sed et à pluribus non infime note viatoribus. Auctor *Sciarum et impressionum in Egypto*, qui mare illud perlastravit à Mochæ, que est vix ultra fructu Bab-el-Mandeb, usque ad Kosseir, que non amplius quam centum et quinqueaginta miliajris ad Australem sita est pars sibi Suez, et cui igitur adiutò opportunitas totam maris extensionem explorandi, expresse loquuntur de stratis viridis marinae algæ in aqua ejus (3). Lord Valentia asserti mare Rubrum magis quam ultum alterum algis abundare; et D. Dawson Turner in suo *pelucheron de fuso* opere tabulis depicta dedit plura ex his que domum, jussu suo, specimen allata fuerant (4).

ACONITUM.

Hebreæ vox *bashel* quam veritus *cokle*, petunæ, columnmodo in Job occurrit 51, 40, et diverse in versionibus redditur. Isaías propheta, 5, 2, 4, cuiusdam plantæ vel fructus similissimi nominis *bashin* mentem facit. In Angliæ versione *labrasca* est, sed Hasselquist aliquid solanum esse putat, quod in *Egypto*, Palestiniâ et Oriente communæ est, vitique perniciössimum. Michaelis (5) tamen, eti ad Hasselquist opinionem attendat, contendit, post Celsium, utramque vocem *aconitum* designare, plantam venenosam, quod

(1) *Ibid.* vol. 2, p. 323.
(2) *Ibid.* vol. 4, p. 257.

(3) P. 33.

(4) Vide modern. *Viatorum, Arabia*, p. 221 et 222,

(5) *Supplément ad Lex. Hebreæ*.

in apriis collibus, qui ad vineta eligi solent, sponte nascentur. Hanc interpretationem certam esse dicit, quia, ut observavit Celsus, *bish*, in Arabica lingua aconitum denotat, illudque loco Jobi citato magis congruere, ubi nasci loco hordei dicitur.

Vicia.

Duae sunt in Hebraicâ Bibliâ voices quas Anglii translatores vicina reddiderunt, *ketzach* et *hemet*; posteriori ut *secole* designantem labiinus; nobis igitur nunc de priori inquirendum, quo columnmodo in Isaiâ 38, 25-27, occurrit, et de quod non conveniunt critici. Hieronymus, Maimonides et Rabbini eam intelligunt de *gith*, quod à Graecis vocatur *pselaphos*, et à Latinis *nigella*; et rabbini Oldias de Bartenorâ expresso ait barbaricæ seu vulgare *ketzach* nomen esse *nelli*, *nigellan* (1).

Ausonius ait *gith* pungere ut piper, et Plinius (2) addit semen ejus ad cibos conditio idoneum esse. Statuit etiam illud magno esse usui in pistrinis, deliciosumque panis condimentum afferre, cùm forsan, eti apud nos careo et aliis parvis seminibus, eo panis conspergatur.

Censem Parkurst *gith* idem fuisse ac nostrum *feñicum*, Ballesterusque citat discentem *gith* communiter in horis inventari, cultiū altitudinem et aliquando amplius attingere. Folia parva sunt, ut feñiculi; floi carulei, et ubi floi decidit, ovarium in summâ parte apparat, papaveris ad modum, parvulus corniculus instrutum, oblongum, membranisque in plurimas partitions et cellulas divisum, ubi nigerrima coloris, ac pori non absimila, sed fragrantissima semina includuntur. Atvero, ut rectè suggester D. Taylor circumstantiam Ballesteri *gith* feñiculæ comparantis, decreta est contra id quod notat Parkurst particulae esse plantam. Ejusdem esse ac feñiculum classis admitti potest, minimè vero idem esse (3).

CAPUT II.

PLANTE ET ARBROSCULE.

SECTIO PRIMA.

PLANTE AROMATICA.

Ubi in eo ordine dispositi sunt omnes anni fugacis colores, ab habili (attemperante operantis nature mens, splendescit hortus liberunque aerem prodigè fragrati implet.

CAMPHORA.

Hebreæ vox *kepher* arbrosula est in Cyprî insula vulgaris, unde Latinum nomen habet. Botrus Cyprî, ait (1), Mariti, rare et exquisita iuxta species esse supponitur, ex Cypro in Engaddi transplantata; sed botrus Cyprini incolla notus est ut odorifera arbrosula, henna vel *alkanna* vocata (4).

Arbrosula ista primò habita est ligustri vel cyperi quedam species, cui re ipsa multum affinis est; sed differentia in fructificationis partibus botanistas im-

(1) Vide Harris, *Hist. nat.*, in voce.

(2) Lib. 2, cap. 8.

(3) *Script. illust.*, expos. index, p. 170.

(4) *Ibid.* vol. 2, p. 4, et vol. 1, p. 555.

1 puli ut distinctum genus ex eâ facerent, quod à Linnaeo vocatur *lawsonia*, et quod speciem de qua tractamus *lawsonia inermis*. Arabicum nomen est *henna*, et, addito articulo, *al-henna* (1).

De alhennâ mentio fit in Cant. 1, 14, et 4, 15, ut de *anguento*; in priori loco ad fasciculos ejus attenditur. Doctor Shaw eam describit speciosam suaveque olentem arbosculanam, que ad decam duodecim pedes altitudinis assurgit, floresque in fasciculos emittit qui suavisimum, camphore (2) similem, odorem effundunt. At completissima alhennâ descripicio datur à Sonnini, et quo sequenti extraheamus.

Alhennâ alta est arboscula, supra modum abundantis in *Egypto*; folia sunt oblongè ovata formâ, sibi invicem opposita, et pallidi viridi colore. Flores in extremâ ramorum parte nascentur in longos patulosque fasciculos; tenues ramuli quibus intarent rubri sunt, parique modo oppositi, ex axilla cavitate parvulum folium, propè rotundum, et in aculeum desinens exoritur; corolla quatuor petalis constat, crispis et fulvo colore. Inter quod petalum dum sunt alba stamina cum flavo apice; unus est albus pistilus. Pediculus, quâ rama adhaeret, subruber est, et in pallidum viride se subducit. Calix in quatuor partes ressecatur tenerè viretes suprà, versus extream partem que subruber est. Fructus seu granum, antequam maturescat, capsula viridi est; ubi maturescit, rubrum colorem assumit, fuscoquinque ubiariut. Dividitur in quatuor cellas, ubi inclusa sunt semina, triangularis et fusco colore. Stipitis et ramorum cortex cinereus est, lignumque in his leviter flavescit; quamquam ejus figura in plurimis historiæ naturaliis libris Jam vulgariter sit, in nullo tamen fidelier, et ea singularium partium accutione quâ illam Rosette depinx, exhibita est.

Reverâ una est ex arbosculis visu saepore juvendissimi. Lete saturatus stipitis color, frondum viridis nitor, strobis albi flavique mixto quâ flores in longos fasciculos, ut iliacum, collecti, colorantur; ruber ramusculorum quibus adhaerent color, juvendissimi aspectus copulatione constituent. Flores isti, quorum adeo sunt umbre grata, suavisimum undeqâque circum odores emittunt, horrosque et domos quos exornant gratissime perfundunt. Pulchritudinis ergo sunt floribus fasciculos. Mulieres (que invide carcerum ornatus sunt, dum totus regius decus esse possent) pulcherrimus isti fragrantie fasciculos semelipsas domusque exornare, ad balnea eos ferre, in manus tenere, uno verbo, sinum sumi et perfundere delectantur. Tanti possessionem hanc, cum cœli temperies, culturaque sibi raro denegat, faciunt, ut eam sibi libenter vindicarent exclusivè, aegroto animo Christianas et Judæas mulieres in partem ejus venire partantur...

Nec mirandum adeo exquisitum florem gratissimas Orientali poesi allusiones obtulisse, et amatoria si-

multitudines. Hoc quoque responsum suppeditat ad solvendam quadragesimam quintam Michaelis questionem. Nam *henna* flos in fasciculos disponitur, *Egypti*que mulieres, quas ejus suavitas multorum delecat, illum secum ferendi studio capiuntur, ut dixi, in loco textu indicato, sinibus suis (1).

At vero non ad tantum hennâ utuntur mulieres in Oriente. Statuit doctor Shaw hujus arbosculae folia siccata, in pulverem resoluta, in magnum utilitatem Tuneci usurpari. Quemque enim Africane matrone pulvrem istum emere possunt, eo labia, crines, manus pedesque fingunt, sieque ferrugine croceoque colore fiunt, qui apud ipsas speciosissimum habetur (2). Eadem apud *Egyptianas* matronas constitutum describit Sonnini, Russelque apud Alpianas (3). Mulieres in quibusdam Yemen, seu Arabicas Felicis trahibus eandem tenent consuetudinem (4), nobisque asserit Hasselquist se quarundam momiarum ungues alhennâ tintas vidisse; ex quo patet quâ sit antiqua haec consuetudo (5). Aliuditor prohibliter ad istam consuetudinem in Deut. 21, 12, ubi legimus, *circumcidere seu facere* ungues, aut *potius adorare vel colorare* ungues. Sic quoque in 2 Reg. 19, 24, prohibliter agitur de tingenda plantâ pelema arboscule hujus succo: *Mephithoth vedes sus non paraverat*, id est, pedes ejus hoc colore tincti non furantur.

Ut alhennâ native regio non Palestina, sed India et *Egyptum* videatur, deinceps eo in Cant. 1, 14, mentione fit in tanquam de re rarâ et singulari in Engaddi vineis nascenti, probabile est, non obstantibus locis ad modo aliis, Judeos eo tanquam tintorâ et colore uti caluisse antequam odoriferam ejus qualitatem experti sint, illicum ex priori hæc causâ vocare *kepher*, quod significat *tegere, difundere* (6).

ALOE.

Latè exténditur plantarum haec tribus, quarum praecipue species ad novem referuntur. Valde inter se quoad volumen differunt; sed Calmetus communis notam sic describit: Arboscula hujus frondes duabus circiter unius crassae sunt, aculeate, canaliculatae; medius surgit stipes; ex flore granum nascitur album, mitissimum, propè rotundum. Duobus circiter pedibus assurgit aloe, cum floribus sex sint stamina. Linaceæ eam in sexto ordine ponit, qui vocatur *herandia monogynia*.

Ex haec plantâ exprimitur liquor catharticus, dictus *aloë*, qui est amarissimus, et de quo in conditibus corporibus utuntur ad removendam putrefactionem. Nicodemus attulit libras ferre centum myrræ et aloës ut condiret corpus Salvatoris nostri. S. Joan. 19, 59 (7).

(1) *Ibid.* vol. 1, p. 251, etc., ut citatur in *Fragments ad Calmetum*, ubi supra.

(2) *Ibid.* vol. 1, p. 214.

(3) *Histor. nat.*, Aleppi, p. 405.

(4) Niebuhr, *Arabia descriptio*, p. 57, 58.

(5) *Ibid.* p. 246.

(6) Vide Parkurstum *Lex. Hebreæ*, in voce.

(7) Consent quidam commentatores aloe, de quo

Nostro sub insalubri celo myrtus parvula est arbucula, sed in aliis, genialioribusque regionibus in parvam arborum aliquando exsurgit. Solidus est et ligatus stipes, qui ingentem parvorum flexibiliumque ramorum copiam emittit, frondibus instructorum, buxi speciem referentibus, sed minutioribus acutioribusque tacti lenes sunt, incisa, molles, speciosè virentes et odoriferæ. Flores inter folia nascentur, et quinque alibi petala constant in rosea formam dispositi: ipsius est grata suavitatis decorum aspectus. His succedit ovatum, oblongum granum coronatæ calicis segmentis confectæ ornatum; in tres cellulas dividit semina contingentes (1).

Magnas inter arbores myrtus in Scripturâ aliquando collocatur, ut cedrum et olivam, quibus comparata amplitudinis respectu, minutissima est. Ubi vero attendit prophetam varix excellentia et pulchritudinis scenam describendi in animo habere, evanescit ista, quae primariò apparebat impropietas. *Dabo in solitudinem cedrum, et spinam et myrtum et lignum olive.* Isa. 41, 19; id est, Paxton. horrendum et nudum desertum arboribus statu, forme magnitudine et pulchritudine, saporisque fragrantia famosius, adorabulo. Et rursus: *Pro uricâ crescit myrtus, et erit Dominus nominatus in signum aeternum, quod non aferetur.* Isa. 55, 15.

Hec, prosequitur modo scriptor, relationem dicunt ad effectum Evangelii seu regni Christi in mundi statum et animorum dispositiones; his præsumuntur moralis paradisus creatio Jehovah potentia producens, ubi seculi et miseria ante dominabantur. Myrtus eligit propheta Zacharias ad experientiam pulchritudinem, utilitatem depressumque Ecclesiæ conditionem: *Vir ascendens super eum rufum, et ipse stabat inter myrtæ que erant in profundo,* cap. 1, 8... Visionis ista scena, dum rectam humilis et depresso Ecclesiæ statu idem exhibet, multaque gratis-imas de ejus conservatione et securitate sub ejus Salvatoris protectione reflexiones suggesterit, ea optimè congrua natura aspectui in Oriente, ubi myrteta tam frequenter ad magnam altitudinem se extollunt, et si non tantum ut virum equo sedentem conterge possint, presertim ubi illi vir opportune in loco elato stat, vel ut Propheta in visione stetisse videtur.

Natura aspectus ad quem alludunt hec Scripturæ, magnificentissima evoluti vivido Savary calamo in ejus de Grecia Epistolis. Scenam in extremâ Platanea sylva describens, ait: « Myrti rosei lauri intermixtae nascentur in valibus, decempè pedum altitudinem obtinent. Earum niveo candore flores intus

hic mentio, non esse plantam oleum, sed aromaticam arborum, dictum quoque *agathochlam*, atque *hydoleum*, cuius ligno pariter utebantur. *Ægypti* in condensis cadaveribus, Vida Celsior, Hieros. 1, 53; Michaelem, 747; Rosenmüller, Schol. num. 24, 6. Vide etiam capitulum 5, inferioris, de Arboribus, sect. 2, §. 1.

(1) Harris, Hist. nat., p. 276.

orâ purpurea circumdati, modo insigniter felici sub viridi fronde emicant. Ipsi myrtas quaque onusta est, odoresque exquisitiores rosas exhalant; suaviter quisque permulcentur, suavibusque sensibus anima repletur (1).

Nativum Estheri Judaicum nomen est *hedesek*, minimum genus *hebes*, MYRTUS (Esth. 2, 7). Chaldaici Targum nota in hunc locum cui attendatur digna videtur: *Vocabant eam HEDESEN, quia justa erat, justa sunt qui mytro comparantur* (2).

LILUM.

Notissimum illi et speciosissimum flos in Hebrew shushan et in Greco *τιταν* vocatur; qua' voices Iacob, quam tam potenter reflectit ut Salomon ipse in omni gloria sua non cooperitus sit sicut unum ex ipsis, Matth. 6, 28-29, denotare videtur.

.... Vide quomodo lilia eibunt Latentes rivelos per gramina lente fluentes, augerique superbient.

Vel speciosè profusione humilias ripas exornant!

Suggerit D. Taylor florem istum probabiliter esse designatum à sponsa, que scissam florâ, in orâ rivuli (Cant. 2, 1), non qui in culto horto nascentur, comparat. Album lilium flos est agrestis in Perside, et quendam eius speciem agrestes quoque dici possunt in Iudea. Insperati ibi inventari mortuorum, corona imperialis, et alia colorata lilia. Si Domini nostri similitudo ad candorem vestis Salomonis referenda sit, splendidum sanè lili candorem nunquam attigit; si vero ad colorum splendorem, tunc colorum mixtura, splendor et igneus nitor in quibusdam lili speciebus, excedit et superat quidquid illi, qui pannos conficiendo curant, pro Salomonis vestario componere poterant. Præsens forsitan aderat liliu camporum, et illud ostendebat diuinus Magister, quando verba ista protulit. Si res ita se habet, ad agreste liliu illum intendit certum est (3).

Plinii liliu habet rosa in excellenti secundum; et sequens D. Salt in Abyssinian Iuneris (pag. 449) locus istius ordinatiois impropteriam ostendet: « Paucis ab Adovâ milliaris, novas et speciosissimas amaryllidis species detegimus, quæ decem vel duodecim florum spicas in unoquoque stipite ferent, non minus ac belladonea latiorum, quæ à communè fonte erumpunt. Generalis corolla color albus erat, et quodque petalum linea solimodò lucide purpurea infra medium signabatur. Flos suave olebat, ejusque odor, licet multò gravior, liliu valium suavitatem refrebat. Omnimodum admirationem movit magnifica hec arbucula, mihiq; in animum subito revocat pulcherrimam similitudinem qua usus est Salvador noster in particulari occasione: *Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloriam sua cooperatus est sicut unum ex ipsis.* »

Dicitur liliu originaliter atlatum fuisse ex Perside,

(1) Paxton, Illustrationes, vol. 1, p. 250, 251.

(2) Parkhurst. Lex. Hebr., in voce.

(3) Script. illustrata, in loco.

cujus principia civitas dicebatur *Shushan*, unaq; ex ejus provinciis Susiana, ex pulcherrimorum horum florum sponte nascentium copia. In Oriente, ut apud nos, symbolum est puritatis et excellentiae moralis; unde Persicus poeta Sadi amabilis adolescentem comparat albo lilio in lecto Narcissino, quod bonitate juniores omnes pastores superabat (1).

In Cant. v. 15, sponsa comparat labia dilecti sui illis distillatibus suave oleentem myrrham; quod referendum est, iuxta P. Souciét, è societate Jesu, quem citat Calmetus, ad coronam imperialem, seu liliu Persicum, quod rubrum est, et aliquem liquorum distillat. Deorsum semper incurvantur, in modumque corone in extremâ stipiti parte disponuntur, qui foliorum fasciculum comam habet. In ini parte cuiusque floris fuljis foliis, aquosus quidam adest humor, formans, si fas ita loqui, candidissimam gemmam, que gradatim nitidissimas purissimam aqua guttulas distillat. Hoc probabiliter sponsa myrrham vocat.

Inter ornamenta quibus templum instruebat, conspicuum locum tenebat liliu. *Lilium maris fusilis floribus lili sculptum erat*, 5 Reg., 26; *capitella quæ erant super capitâ columnarum quasi opere lili fabricata erant*, v. 19; *et super capitâ columnarum opus in modum lili possit*, v. 22.

Sir Robertus ker Porter, describens architectura fragmentum, quod in rudieribus palati quadrangula columnarum Persepoli observat: *Quisque ferè in hac processione in manu sua velut speciem loti tenet. Flos iste apud veteres significacionem plenus erat, et ubique in Oriente occurrit. Ægyptus, persis, Palastina Indiae illum in architectura ubique offerunt, in manibus vel in capite figurarum sculpturarum, sive sint signa sive amuleta. Invenimus illum quoque in sacris vestimentis et architecturâ tabernaculi et templi Israelitarum, deque eo à Salvatore nostro, velut pecuniaris pulchritudinis et decoris imagine, mentio fit, cum natura opera artis decorationibus comparat. Adest quoque in omnibus picturis salutatiois Gabrieles archangelus ad Virginem Mariam; et re ipsa mystica venerationis omnium gentium et temporum populis fuit. Vetus heroicus opus *Theatrum honoris*, in Gallia editum circiter ducentis abbine annis attentione dignam hanc lili illive rationem dat. Symbolum est divinitatis, puritatis, abundantie, amoris in perfectione completissimi, charitatis et benedictionis; ut in Scripturâ, hoc castitatis speculo, Susanna dicit Susa, quod significat *liliu folem*, principia Persarum civitatis nomen hoc per excellenter ferente. Hinc tria liliu folia in Galia insigniæ pietatem, justitiam et charitatem significant. Quæcumque peculiaris venatio generaliter huic pulcherrimo et fragranti florâ collata sit, at Persæ illi peculiarem sanctitatem attribuebant (2).*

CYMINUM.

Hebraicum hujus arbucula nomen *cemun* genera-

(1) Harris, Hist. nat., p. 92.

(2) Vide Scheuchzer, Phys. sacrâ, Exod. 12, 22.

(3) Ibid., Matth. 27, 48.

liter retentum est in Arabico *kimmum*, Latino *cymnum*, Graco *κύμων*, et Anglo *cumin*. Umbellifera est arbucula speciem feniculū referens, abundantis simus in minori Asia, *Ægypto*, *Syria*, *Illipania*, *Italiâ* et aliis calidis regionibus. Semen profert, quod amarè acri gustu mordet, aromaticumque odorem, non ex gratissimis, exhalat. Illud in agris seminam Judei, et, ubi maturum est, baculo grana excutunt, Isa. 28, 25-27. Illud quoque seminant Melitenses (1), eodemque modo grana colligunt. Scribas et Phariseos reprobat Dominus noster, quod tam scrupulosè menetham, anethum cynamunum decimant, neglectis horis operibus, et essentialiore divine legis obsequio, Matth. 25, 23.

ANISUM.

Professor Campbell errorem ostendit in quem translatores nostri cecciderunt. Permitxit duobus verbis quæ nullam connexionem habent, *ἀνίσην* et *ἀνίσην*. Prius in texu occurrit, significative non *anisum*, sed *anethum*; posterior *anisum* designat, sed in sacris Scripturis non occurrit.

HYSSOPUS.

Vegetale hoc vocatur *azub* ex suis detersivis et purgativis proprietatibus, unde eo utebantur ad sparendum paschalis agni sanguinem (Exod. 12, 22); ad mandatos leprosos (Levit. 14, 4, 6, 51, 52); ad confundendam purificationis aquam (Num. 19, 6), illamque spargendam, v. 18. Typus erat vis purgativa amarorum Christi dolorum, idque in animo propheticum habuisse, Psal. 1, 9, planum est (2).

Hyssopus planta est amaro gusto inque montibus proprie Jerusalem nascitur, non minus ac in civitatis muris. De quâdam hyssopo loquitur Hasselquist, quod minutissimus muscus erat, alteque et auguste cedro singulari modo dispar. Vid. 3 Reg., 4, 55.

Bochartus, Scheuchzer, Parkhurst et alii critici, ut se ab apparenti inter Evangelistas discrepantia expediant, arbitrai sunt *hyssopum*, Jean. 19, 29, synonymum esse posse arundine seu cannae, Matth. 27, 48, et Marci 15, 36; indeque Wolfius aliquid laboris et opere in eo posuit, ut ostenderet illud quandam fuisse hyssopi speciem, cuius stipes aliquando duobus pedibus longus erat, et consequenter idoneum ad attingendum hominem cruci affixum, quem nullo modo tam alta erat, quam aliqui putaverunt (3). Sed difficultas, ut ostendit doctor Harris, in ipso texu non stat, qui satis intellectu facilis et aperte cum eectorum Evangelistarum narratione conciliari potest. De arundine non loquitur S. Joannes, sed ait, milies, postquam hyssopo spongum circumposuerit, id est, postquam amarum acidu, seu fel acetum misericordi, ori Salvatoris nostri, arundine, haud dubie, admovisse.

JUNIPERUS.

Valde dubium est utrum de hac arbucula mentio

fiat in Scripturâ, licet in nostrâ versione occurrat. Plerique interpres convenient inter se Hebraum retent significare genistam, seu Hispanicam genistam, vocatam quoque ab Arabibus retem.

Vox *retem*, ait doctor Good (1), est Arabicæ, generaliter significat hæc arbustularum genera, que in modernâ botanicâ sub nominibꝫ spartii, genistæ et ulicis nota sunt. Occupatâ ab unâ ex potenterissimis Arabum dominis Hispaniâ, regnoque sub nomine Occidentalium *cultif* constituto, vocem istam conjunctim cum multis aliis in lingua Hispanicam transire necesse fuit; indeq; *retama* generale est totius hujus arbustularum familie nomen Hispanicum, ut *retam* myricæ vel graminis que simul nascentur cum ipsis.

In 5 Reg. 19, 4, agitur de prophetâ sedente in umbra juniperi, *retem*; quod non consistere putatum est cum opinione que tenet *retem* genistam esse, que nisi mediocrem contra urentem soli astum umbram affere posset. Idem tamen pari, si non majori vi, obiecto posset de juniperò que humilis arbuscule tantum statuuntur habet. At vero, ut suggerit Parkhurst, textus hanc sententiam involvit magis quam ei contradicit, et eos inferre licet prophetam umbrâ genistæ (2), quam in deserto nasci notat Bellonius, meliore deficiente, contentum fuisse, quemadmodum Jonas modico cucurbitam uti latuit est contra oppressum solis ardorem. Jon. 4, 6.

In Job 50, 5-4, afflictus patriarcha de sibi illudens ait :

Qui heri rodebat in eremo, in desertis et in solitudinibus, Urticaque ex rubis, aut juniperi (retem)

Radicem in vicum avolentes.

Locus iste multum nobis prestò non est ad definiendum utrum *retem* sit *juniperus an genista*, sed tristis enim aut aliquiæ aliis arbuscule radices in his solitudinibus esculentam nutrimenti speciem offere possunt. Illud notatur ut carum extreme destitutio argumentum, ostenditque Parkhurst, ex pluribus scriptoribus, minime alibiles substantias comedas fuisse à multis populis, in temporibus et locis famis et inediae. Hunc Lucani locum citat doctor Good, ut singularem cum Jobi descriptione affinitatem habentem :

.... *Aspergit miserabiliter turbam*
Pecorum publa arripentem, datus acutieatos
Carpentem, nemusque morsu tondendo cedentem.

Psalmista (Ps. 120, 4) loquitur de *retenu* carbonibus ut vividissimum ignem ex omnibus materiis concipiendo alendoque igni aptis, quæ in deserto inventuntur, et idem apissima videntur lingua dolose pena : *Qui detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguan dolosam? Sagitta potens acuta, cum carbouibus desolatoris* (Hebr. *retenu*) *JUNIPERI*. Id est, ira Dei, quasi acuta hamataque sagitta, ab Omnipo-

(1) Job. translatio, p. 514.

(2) Optimum de Groffii et Petri martyris opinionibus quod prophete consilium se umbrâ *retem* protegendi articulum habet Harmer. *Observ.* vol. 4.

tensis arcu emissa, solidissimam armatarum perfodiet, et durissimum cor profundè feriet, et velut productæ juniperi flammæ, angoribus ineffabilibus mendaces torquebit, Paxton, vol. 1, p. 246.

SECTIO SECUNDA.

CUCUMERA.

Magna hæc est vegetalium familia aut tribus, plura involvens species à se volumine, colore internisque qualitatibus dispares. Sole tamen species de quibus Scriptura loquitur, *cucumer* propriè dictum, melo et mandragora sunt; quibus quidam scriptores cucurbitam addunt; sed cum dubium sit utrum hæc propriè fuerit identificata, in alia hujus operis parte locum obtinebit.

CUCUMER.

Vulgarissimum est apud nos fructus, sed multò adhuc in *Egypto vulgaris*, ubi gustu jugundior, digestusque facilius est. Supponit Hasselquist cucumer de quo in Num. 11, 5, esse *cucumis chalcis*, seu cucumerum reginam, quod sic describit : « Nascitur in fertilis soi, circa Cairum, post Nilum inundationem, non verò in alia *Egypti* tractu, nec in illo alio solo. Cum aquosis peponibus maturatur, ejusdem ferè substantiae carnem habet, sed longè mindi frigidam. Eo ve- scuntur magnates quæ jugundiorum nullam culum invenientes, et à quo minus sit ipsi metundunt. Exquisitissimum est ex iis quae hujus familie nunc nota sunt. » (*Itin.*, p. 258.)

Hunc locum invenimus apud D. Jowett in eius *christianis Inquisitionibus* : *Lati patentes melonum cucumerumque maturantur agri anni (Nili) ripas adorabant; adeo abundantem nascentur ut nautæ libere sibi non decessent. Custodes tamen in his conseruantur. Per occasionem, sed longis desolatisque intervallis parvum tegurum observante nobis ficit, arundinibus constans, unius tantum viri capax; et reipsa vix aliud quam à septentrionali vento pro- tecito erat. His in teguriis aliquando pauper vir senilis, fortè membro captus, infirmè proprietatem protegens mihi apparuit. » Id accurate illustrat illud Isa. 1, 8 : *Et derelinquet filia Sion... sicut tegurum in cucumerario...* Maximò necessarium horum vegetalium copia in animum revocat Israelitarum mormulations : *In mentem nolis venient cucumeres et pepones, porrique et cæpi, et alia; sed nunc anima nostra arida est*, Num. 41, 5.*

MELO.

Melones in Hebreis Scripturis vocantur abtechim, ex verbo *bethach*, cuius sensus est inherere, etc., siue profecto vocantur, quid coram surreli omnibus illis adhaerent, que attingere possunt, ut sustinentur. Melo, inquit Hasselquist, colitur in Nili ripis, in pingui et argilloso solo, quod inundationis tem- pore recedit, et in insula Delitæ, principiis Burlos, unde amphores melioresque alternuntur. Iis utuntur *Egyptii* ad victum, potum, medicamentumque; et eorum caro cum vane editur; succus verò in for-

mine, quod in melone fodunt, colligitur, maximèque refrigeratorius, sed aliquando periculosus est potus; idemque succus rosaceæ aquæ et parvo saccharo mixtus unicum est medicamentum quo vulgus ad febrem discendentem utatur. Patienti gratissimum est, quippe qui eo refrigeratur (*Itin.* p. 555) reficiturque. » (*Vid. Num. 11, 5.*)

MANDRAGORAS.

Arbuscula hæc, in Hebreo *dudaim* dicta, melonis species est, de qua veteres, interque exteriores Josephi plures singularis ideas conceperunt. Duo sunt genera : feminæ, que nigra est, folia lactucae non assimilatae habent, licet minoris angustioraque, que in terra se explicant, injucundumque emitunt odorem. Ferti fructus sorbi non nihil similes, pallidos, gravolentes, intus grana piri similia habentes. Ipsi duæ tres sunt amplissime radices simul implicatae, alba intus, nigra extra, denique cortice involuta. Altera species, seu mascula, vocatur *morion* seu *insania*, quia sensuum usum suspendit. Bacca producit feminis bi ampliores, suavè olentes, crocoque proximatum colorē habentes. Folia ejus alba, lata, expansa, tactu lena, velut fagi frondes. Radix ejus feminæ simili est, sed crassior ampliorque. Planta ista stupescit eos qui ea intutur, intellectu eos aliquando destitutis, saepè talium vertiginem et lethargum causat, ut ita capiuntur, si presens, non adit auxilium, in convulsionibus percant. Pythagoras primus mandragora nomen *anthropomorphos*, quod vulgarissimum evasit, confutavit. Quam ob rationeum hoc fuerit datum cognomea notum certè non est; statuit Calmetus id fuisse, quod radices in medio deorsum dividuntur, femorum, ubi quarum similitudinem non nihil referentes (1).

Ex Cant. 7, 15, patet *dudaim* insignem odorem effundere, quo tempore vites et malasgranata florent; quod in Judea evenit circa finem aprilis aut initium maii. Probabilis est idem, quod hic de sapore dicatur, fructibus potius quam floribus esse referendum, præsertim cum Brookes (2), à quo planta particularis data est descriptio et pictura, expressè obseruat fructum gravem et nauseosum odorem habere, eti nihil de floris odore dicat. Illud nobis quadam modo rationem reddet de eo quod amadvertis Hasselquist, nempe Arabes Nazareth illam nomine vocare, cujus in eorum lingua sensus est, *diaboli virtus*. Sic à summo Samaritanorum pontifice auditus Maundrell mandragoras esse plantas late frondis, quoddam fructus genus ferentes, formâ malis similes, matrescentes tempore messis, sed malè oles et insalubre. Addit verò ipsi vim inesse conceptionis adjuvantæ, ubi sub genitali cubili positæ fuerint; mulieresque iti nunc ad hunc finem uti solitas esse, ex opinione quam de earum vi prolificâ retinent (3).

Ex eo quod mandragoris retulimus evidenter

(1) *Biblia encyc.*, art. *Mandragoras*.

(2) *Hist. nat.*, vol. 6, pp. 253, 254.

(3) *Diarium martii* 24.

pater Rachel illis indigere non potuisse sive ad victimæ ad fragrantiam; et ex toto narrationis tenore in Gen. cap. 30, comparato ad cap. 29, 52-54, appareat utrasque Rachel et Liam talenta quædam habuisse notionem, ac somnum Samaritanorum pontifex de earum vi geniali conceperat. Et nomine de his à Juðaïca regina mentio facta in Cant. 7, 15, aliquid similis generis intimat, camdemque opinionem etiam Salomonis (1) apud Judeos prevaluisse ostendit? Nec solorum Judeorum fuit hæc opinio: eadem mandragoram notio Græcis erat et Romanis, à quibus huic fructu cognomen datum est *malum amoris* et Veneri cognomen *Mandragoritis*. Julianus imperator in suâ ad Calixenem Epistolâ ait se mandragoram succum libere ad excitandos matutinos affectus (2). Et antea Dioscorides (3) de eadem plantâ observaverat : radix suppeditat usi esse ad philtira poculaque amatoria (4).

Quidquid sit, parum dubium videtur utrum planta ista qualitatem productivam habuerit, idèque Hebraicæ ejus nomen *dudaim* propriè deduci potest ex dedim, *amoris delicia*.

SECTIO SECUNDA.

SPINOSÆ ARBUSCULE ET PLANTÆ.

.... *Conspicuis in latè potentibus campis, vel ad radices sepiis, ubi profuse nascentur violar, vel in sylvarum sepiis, querim propè, vel, ab hominis lapsu, in Eden specioso horto profusa, caput attollit TRIBULUS alium petens, licet ipse maledictus, omnisque terra maledictioris symbolum et particeps.*

Maledictio quâ Deus terram ferit, Gen. 3, 17-18, sit doctor A. Clarke, multò plura involvit quā vulgo existimat. Stupefacta quorundam ex communissimis tribulis et spinis forendis, late in hominē sententia exequenda apissima facit instrumenta. Supra modum multiplicantur tribuli: species que dicuntur *carolina sylestris* fert ordinariè à viginti ad quadragesima capitæ, quorum quoddam à centum ad centum et quinquaginta semina continet. Aliæ species, *acanthum vulgaris* dicta, 100 circiter producit capitæ, quorum quoddam à 500 ad 400 semina continet. Supponatur, inquinus, tribulos istos, sumptu medio termino, 80 sollemmodo capitæ producere, et caput quoddam 500 semina ferre, prior corum messis ad 24,000 assurget. Seruantur haec; messa corum 576 milliones attingeret. Sere iterum; tum habebis 13,824,000,000,000, seu tredecim billiones, octingentos et viginti quatuor milliones millia; unicique hujus posteriorum proveniens seminatio producet 531,776,000,000,000,000, seu trecenta et unum et triginta millia, septingenta et sex et sexaginta billionum millia, que tertii tantum anni provenient erunt; quarti anni provenient erunt 7,962, 624,000,000,000,400,000, id est, septem millia nonaginta et due et sexaginta trillions, sextenta et quatuor et viginti billionum millia! Quæ progenies ad im-

(1) *Vide Prælud. novi commentarii in Cant. Salomonis*, p. 529.

(2) *Calmetus*, ubi suprà.

(3) Lib. 9, cap. 67.

(4) Parkhurst, *Hebr. Lex.*

plendam non tantum orbis universi, sed et omnium planetarum, in solari sistente, faciem sufficeret, ita ut nulla alia planta aut vegetale nasci posset, assignato cuique plante unius tantum pedis quadrati spatio! Carduus vulgarissimus viarum, seu communis sepium tribulus, pratermissa proprie infinita alatorum seminum copia quam emitit, radices suas plurimas circum yardas extendit, surculosque ubique agit, qui vice sua non ferunt fructus tantum, sed et radices emitunt, sobolescuntque, parentis more, aliquam omnem vegetationem suffocant et destruant.

Quod spinas, palurus, qui adeo communis occurrit, adeoque est nocivus, sufficiens ad argumentum quām benē media ad securitatem finis disponitor. Genista, seu *spina vulgaris*, ab aliis dicta *spinosa genista*, ab aliis *alex*, unus habetur ex maximū noxiis rubis super faciem terre. Eum prop̄ nihil nasci potest, tamque densis aculeis instruitur, ut ferre impossibile sit absque vulneribus cam tangere. Valde profic̄us est, media ferri anni parte floribus cooperit, siliquas granis plenas producentibus. Radices insuper longe latèque emittit, ex quibus surculi et juniores stipites perpetuo enescuntur, et alios vice suā producent. Ubi illi dilatandi datur facultas, mos universum solum occupat, ejusque radicibus terram porgare supra modum difficile est, in quā semel sedent fixerit. Sic Deus iustus implendam providi maledictionem quam in omnem terram tulerat, propter habitantium erima (1).

SPINA.

Spinæ plures sunt species, et ad eas designandas varii vocibus utimur sacri scriptores, quas accuratè et confidenter discriminare facile non est. Recentior Calmetti editor octo voces apud originalē textum numeravit, que in versione nostrā spinæ vel myricæ vertuntur, quorum adhuc catalogus à doctore Harris extenderit (2).

Ista arbustus species primā vice occurrit, ubi denuntiat Deus peccatum in genio humano, Gen. 3, 18, *spinias et tribulos*, iuxta Septuag. ἔσκόλος καὶ τρίβων; Iisdem verbis utitur S. Paulus ad Hebr., 6, 8, ubi posterius myricæ redditur. Repertum quoque apud Jos., 10, 8. Vox *keut* in aliis locis pro spinis ponitur, Exod. 22, 6; Jud. 8, 6; 23, 24; sed utrum specieum spinæ genus denotet, an verò genericus sit nomen pro easter spinarum speciebus, incertum est. Puleberrimum est apophthegma in Prov. 15, 19: *Iter pignorum quasi sepi spinarum*; via iustorum absque offendicula. Pulcherrimus textus originalis oppositio in Anglicā versione conspicua non est: *Angusta via pigrorum est quasi perplexa semita inter acutas spinas*, dum lata via iustorum alta est rīpa (agger aut moles), id est, plana et aperta, offendicula libera, directa, conspicua, aperta semita. Hunc in loco animadverterit doct. Taylor: « 1^a Communis ultriusque hujus indolis

(1) Vnde Hale, *seget. stat.*(2) Quisque studens utiliter consultare potest Hilberti *Hierophyt.*, p. 470; Ursini *Arboret. Bibl.*, cap. 25, etc.(1) *Expositorius Index*, p. 148.(2) *Script. illustrata, Expos. Ind.*, p. 82.(3) *Job Tramlatio*, p. 546.

PALURUS.

Vox *atard* in Jud. occurrit, 9, 14, 15, et in Ps. 58, 10. In posteriori loco vertitur *spina*, in priori verò *palurus*. Parum dubium est *rhamnum esse*, seu *nubium rubis super faciem terre*. Eum prop̄ nihil nasci potest, tamque densis aculeis instruitur, ut ferre impossibile sit absque vulneribus cam tangere. Valde profic̄us est, media ferri anni parte floribus cooperit, siliquas granis plenas producentibus. Radices insuper longe latèque emittit, ex quibus surculi et juniores stipites perpetuo enescuntur, et alios vice suā producent. Ubi illi dilatandi datur facultas, mos universum solum occupat, ejusque radicibus terram porgare supra modum difficile est, in quā semel sedent fixerit. Sic Deus iustus implendam providi maledictionem quam in omnem terram tulerat, propter habitantium erima (1).

Locus est in Hollandi translatione Plutarchi qui mirum in modum illustratur res de qua nō nos agitur: « Interea putatum est cum (Demosthenem) signa sua reliquise et fugare cepisse; cum verò festinaret, paluru occurrit, quā vesti sua sibi a tergo adhaerente, ipso conversus ad palurum. Serua mihi vitam, inquit, et premit sume. » (Folio 567.)

URTICÆ.

Quae sunt voces variae, que in Anglicā Bibliā *urtice* vertuntur: *Kimosh* (Prov. 24, 51; Isa. 34, 15; Jos. 9, 6, 9), de quibus non disputatur; atque *cherul* (Job. 5, 7; Prov. 24, 51; Zach. 2, 9), quae identificare nullo modo possumus, et que profecto *urtice* esse nequeunt. Doctor Good, post doctorem Stock, Jobi locum sic vertit: *Inter rubos gemebant, sub sentibus confusè latebant*; animadvertisque: « Cur Janus et Tremellius, Piscatorque *cherul* vertentes *urtica*, et communis nostra lectio, post ipsos, *nettle*, id me fugit. In quoque loco occurrit vox ista, ea semper *spina*, *palurus*, *rubus* vertitur (3). » D. Scott locum non minori vi et proprietate sic reddit: *Ad spinarum umbraculum gentilibus turnis festinabant*; commixtissime obiecte coacervati rubrum benedicebant. Talis recessus incommoda patent in hoc Denonis loco: *Hoc afferunt incommodum Egypti vegetales sentes*, quod sub ipsis remanere difficile sit, quod nona pars ex decem arborum et plantarum inexorabilibus spinis instruitur, que inquietum tantum umbraculi possessionem, magnopere tamen desiderabilem, permittunt, cum semper necesse sit cautē se ab ipsis defendere.

(1) *Expositorius Index*, p. 148.(2) *Script. illustrata, Expos. Ind.*, p. 82.(3) *Job Tramlatio*, p. 546.

SECTIO QUARTA.

BULBOSE PLANTÆ.

Carpæ.

Vox *batzal* in Num. 11, 5, solummodo occurrit, sed de ejus sensu nullum dubium occurrit. Hebraicum nomen adhuc servatur in Arabicō *basal*, c.e.p... Quisquis expas in *Egypto* gustavit, ait Hasselquist, fateri debet nullas meliores in quāvis orbis parte posse reporari; ibi sunt, alibi, in alijs regionibus, nauseosæ et graves; ibi molles, alibi in septentrionalibus et alijs regionibus duræ, corticenses adeo compactæ, ut duræ sint digestionis. Inde nullo in loco, minori incommode et majori voluptate quāvis in *Egypto* edi possunt. Iis fricis, in quatuor partes divisis, aliquot additis carnis fricis offulsi, quis Turce in *Egypto* kebab vocant, vescuntur, hæcque adeo delectantur, ut audiatur eos cupere se ea in Paradiso frui. Ex iis multæ suppam consicut, cepis in parvas offulas scotis: haec est una ex optimis escis quibus unquam usus sim (1).

Ad illustrandum amplius locum, cui jam superius allusimus, observare possumus Maillet, qui ab Harmero citatur, asserere, inter vegetalia quibus ad vicum *Egypti* utuntur, pepones, cucumeres et cepas vulgarissima esse. De postremis ait ille: *Sauviores sunt quāvis in ultâ alij orbis parte*; et Caire per vias venales sunt, parate ad esum (2). Addit Harmerus, iuxta Plaisted, eos qui solidines pergrant, cepas inter alios cibos frequenter secum ferre. Si antiquis ita ageretur, murmuratos Israelitæ *Egypti* caparum vix oblivisci poterant, cùm in solidine in ea deprendiret quibus in *Egypto* fructi fuerant.

Notum est *Egypti* cepo adorasse. Hanc superstitionem ad imaginariam inter plantam et iustum et humanum laborem et industria planè novam speciem et formam assumere, voluptatique et valetudini jucundum et decorum nobis apparatum praestando, inserire posse!

Ab omni hominum memoriā celebris erat *Egyptus* (2) pro lini productione et fabrica. In inferiores vestes elaboratum præcipuum erat incolarum vestitus, nec presbyteri aliud vestis genus superponebant (5). Subtile *Egypti* lumen celebratur apud omnes veteres auctores deque ejus superiori excellentiā mentio fit in Scripturis (4). Lini fabrica adhuc viget in hac regione. Rabbi Benjamin Tudela de fabrica Damiette loquitur, et Edmont Heymanus describit lumen hujus fabricæ, ut speciosissimo colore, adeoque subtiliter netum, ut fili viri discerni possint.

In Deut. 27, 11, lumen simul et lanam in vestem intexere prohibetur. Originalis vox, que vertitur lumen et lana (Lev. 19, 19) difficilis est explanationis. Proni sumus ad eam potius referendam ad vestitum variarum specierum, quām ad eum quem *linsey woolsey*.

(1) *Observ.*, vol. 4, obs. 28.

(2) Herodotus, lib. 2, p. 121; cap. 105, p. 151;

Plin. *Hist. nat.*, lib. 19, cap. 4, p. 456; Arrian, *Peripl.*, p. 445; Kircher, *Egypt. rest.*, p. 370; Philostr., *Vita Apoll.*, p. 258.

(3) Herod., p. 116.

(4) Prov. 7, 16; Ezech. 27, 7.

gnā estimatione habitum fuisse, eoque multū usos esse Iudeos.

PORRUS.

Vox Hebraica *chetzir*, que vertitur *porrus* in Num. 11, 5, generale, ut jam superius notavimus, nomen est herbarum vel graminum, sieque multis in Bibliæ locis redditur. Alludens ad 3 Reg., 18, 5, ait Harmerus vix concedi posse *chetzir* significare porrū, quia ibi ad exprimendum equorum et mulorum pabulum sumunt; sed apprime hic stare posse vegetabilis que, ut intuba et cicoria, cum gramine promiscue crescunt; que cum frigidissima natura sint et in *Egypto* usitatisima, ea intentam ab originali textu herbam esse habet ille (1).

Censere tamen nequeamus illud esse satis magni ponderis ut a sensu recedatur quem originali textu anglici nostri interpretes, Septuag., qui in *Egypto* sedēre, innixi, dederunt. Ut herba ista *chetzir*, ex suā peculiari structurā et tubulari formā dicitur, nonne ita denominari per excellentiam potuit porrū, quasi dicitur rotunda planta? *Kasrat*, seu porrū, ait Hasselquist, unum profecto est ex iis in qua deperibant Israelitæ, ad omni enim hominum memoriā in *Egypto* cultus est. Illius valdè studiosi sunt *Egypti*, et plebecula ex crudo cum pane, ad jentaculum præcipue vescitur.

SECTIO QUINTA.

LINUM.

Notissimum illud est vegetale, in quod humana industria maximo fructu et utilitate exercita est. Ubique in campo qui pertransit, stupore tactus considerat hanc externā facies nullius momenti plantam, humano labore et industria planè novam speciem et formam assumere, voluptatique et valetudini jucundum et decorum nobis apparatus praestando, inserire posse!

Ab omni hominum memoriā celebris erat *Egyptus* (2) pro lini productione et fabrica. In inferiores vestes elaboratum præcipuum erat incolarum vestitus, nec presbyteri aliud vestis genus superponebant (5). Subtile *Egypti* lumen celebratur apud omnes veteres auctores deque ejus superiori excellentiā mentio fit in Scripturis (4). Lini fabrica adhuc viget in hac regione. Rabbi Benjamin Tudela de fabrica Damiette loquitur, et Edmont Heymanus describit lumen hujus fabricæ, ut speciosissimo colore, adeoque subtiliter netum, ut fili viri discerni possint.

In Deut. 27, 11, lumen simul et lanam in vestem intexere prohibetur. Originalis vox, que vertitur lumen et lana (Lev. 19, 19) difficilis est explanationis. Proni sumus ad eam potius referendam ad vestitum variarum specierum, quām ad eum quem *linsey woolsey*.

(1) *Observ.*, vol. 4, obs. 28.

(2) Herodotus, lib. 2, p. 121; cap. 105, p. 151;

Plin. *Hist. nat.*, lib. 19, cap. 4, p. 456; Arrian, *Peripl.*, p. 445; Kircher, *Egypt. rest.*, p. 370; Philostr., *Vita Apoll.*, p. 258.

(3) Herod., p. 116.

(4) Prov. 7, 16; Ezech. 27, 7.

sey, Gallicè *tiretaine*, vocamus, ad vestitum variis specierum partibus consutum, vario colore et ordine dispositis, ad superbiam forsan et ostentationem, ut tunica polymita quam Jacobus Josepho fecit, Gen. 37, 3.

Vaticinatus est Isaías quantâ lenitate, prudential, benignitateque Messias opus suum perfecturus erat (Isai. 52, 3), illudque proverbio feliciter illustrat: *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet*. Ille quassatum etiam lignum non conteret, qui confringatur statim ac aliquo gravi pondere premitur; nec fumigans etiam linum extinguet, aut lampadis ellychnium, quod, ubi ardore incipit, levissima moto extinguitur. Benigno hoc et clementi vultu in populo infirmissimos, et datis his primis magne spei indolis inititis et indicis, procedet ille, donec in veritate educat iudicium (1), seu, donec justa sua cause det victoriam. Locus iste in Matth. citatur 12, 20, ubi faciliter metonymia, materialia pro re ex ea facta, linum pro lampadis ant candleba ellychnio usurpat, et insuper synecdoche pro lampade et candleba ipsa que, jamjam defectura, fumum magis quam lucem emittit. Ipse non extinguit nec auferit morientem lampadem (2).

In Jeren. 13, 1, *lumbare linea mentio datur*; et in Ezech. 40, 5, *funicula linea*, seu *mensura linea* (3).

Comparato Ezech. 44, 17, 18, cum originali instituto in Exod. 18, 20; 39, 27; et Lev. 7, 10, *pishtah* substitutum *bad* et *shech* vocibus invensimus, quibus Judei rabbini *Egyptiacum* linum antiquitatem celeberrimum exstitit, ita ratio adest putandi variis fuisse vestium linearum genera apud veteres; nam, quamvis paucissima copiosa sit Hebraica lingua, in eâ tamen non minus quam quatuor sunt variae voces, quae versantur *linum*, vel *pulchrum linum*, à translatoribus nostris, illud vix evenire posset, si variae non essent species.

Translatores nostri infeliciter supposuerunt unam ex istis vocibus *serican* significare posse, pratermissis ex gossipo factis vestibus. Ubi Josephus in *Egypto* propterea constituta est ejus regionis, exhibetur stola hyssina vestitus (Gen. 41, 42); sed cum ipsius vocis sensus dubius ibi videatur, eam in margine *serican* verterunt. Hoc infelicitissimum fuit; ii enim non tantum vocem *shech* in multis aliis locis *linum* reddidere, sed profecto, quicunque possit esse sensus, certè serica esse nequit, quia in uso non fuit, ut ex justissimis causis putamus, in hac orbis parte, usque longè post Josephi ævum (4). Longius processere: vobis enim *serican* Hebraice vocis *shech* textualiter translationem fecerunt in Prov. 51, 22, qui versculo mulieris Judeæ industrie felices effectus describuntur: *Stragulata vestem fecit sibi; byssus et purpura vestimentum ejus*. Supponere igitur Judæas mulieres, nec eas primi et alissimi ordinis, Salomonis avo, indutas fuisse vestimentis ex materia tam pretiosa in remotis temporibus, ut, si enim traditum est, aquila aurum pondere solerentur; quam ob causam, ut aut, Aurelianus imperator ex hac materia vestem conjigi sive deneravit, et si illa ejusmodi molestè cuperet; Aurelianum,

(1) S. Matth. 12, 20, habet: *Donec ejiciat ad victoriæ iudicium*.

(2) Campbell, in loco.

(3) Sic Græci voce *xyloos*; (undè forsan nostra Anglicæ vox *shech*) *funiculus*, pro *mensuræ* aut *pericula* utrebantur.

(4) Maimonidis Tr. *kel hammak*, c. 8, conf. Sheringham ad Tr. *Joma*, Abarbanel ad Exod. 25: *Shech est linum Egyptiacum, quod est prestantissimum omnis generis linii*.

(5) D. Harmers his verbis inferri posse existimat vestis colorem; vulpis color in *Egypto caruleus* erat. Obs. vol. 4, p. 102, quarta ed. - Ex *shech* sumuntur nostra vox *sash*, linum, sericinum cingulum.

(6) Observ., vol. 4, obs. 34.

corum munia involute reperiuntur (1). Itaque observat Hasselquist (2): *Multa dixere veteres de pulchro Egypti lino, pluresque ex nostris doctis viris illud ad eo pulchrum pretiosumque fuisse arbitrantur, ut arte etiam amiserimus, nec adeò bonum confidere posse. Ad ita censemus eos impulit quidquid in lini Egyptiaci commendatione profusæ Græci protulere. Ista agendi legitima causa fuit: linum enim non habebant, intexendi artis rudes erant; quid si vero linum Hollandia panum ei compræter in quo posite sunt munia, quodque ex antiquissimis optimis in *Egypto* fabricis extert, nobis valde agreste videbatur specimenum *Egypti* linum, comparato eo quod nunc confidetur. Egyptiacum linum pulchrum erat, et a regibus principibusque emebatur, dum *Egyptus* unica fuit regio quo linum coleret, eoque uti calleret.*

D. Harmerus (3) producit longius ingeniosas suas notiones de variis lini generibus in *Egypto* fabricatis, quibus quedam addidit doctor Harris; pauca ex extraemus.

Quemadmodum *Egyptiacum* linum antiquitatem celeberrimum exstitit, ita ratio adest putandi variis fuisse vestium linearum genera apud veteres; nam, quamvis paucissima copiosa sit Hebraica lingua, in eâ tamen non minus quam quatuor sunt variae voces, quae versantur *linum*, vel *pulchrum linum*, à translatoribus nostris, illud vix evenire posset, si variae non essent species.

Translatores nostri infeliciter supposuerunt unam ex istis vocibus *serican* significare posse, pratermissis ex gossipo factis vestibus. Ubi Josephus in *Egypto* propterea constituta est ejus regionis, exhibetur stola hyssina vestitus (Gen. 41, 42); sed cum ipsius vocis sensus dubius ibi videatur, eam in margine *serican* verterunt. Hoc infelicitissimum fuit; ii enim non tantum vocem *shech* in multis aliis locis *linum* reddidere, sed profecto, quicunque possit esse sensus, certè serica esse nequit, quia in uso non fuit, ut ex justissimis causis putamus, in hac orbis parte, usque longè post Josephi ævum (4). Longius processere: vobis enim *serican* Hebraice vocis *shech* textualiter translationem fecerunt in Prov. 51, 22, qui versculo mulieris Judeæ industrie felices effectus describuntur: *Stragulata vestem fecit sibi; byssus et purpura vestimentum ejus*. Supponere igitur Judæas mulieres, nec eas primi et alissimi ordinis, Salomonis avo, indutas fuisse vestimentis ex materia tam pretiosa in remotis temporibus, ut, si enim traditum est, aquila aurum pondere solerentur; quam ob causam, ut aut, Aurelianus imperator ex hac materia vestem conjigi sive deneravit, et si illa ejusmodi molestè cuperet; Aurelianum,

princeps qui super omnem Syriam et *Egyptum*, super regiones de quibus nunc loquimur et super reliquias Romani imperii partes regnabat, quique annos ferè mille et trecentos post Salomonem vixit, propiorque temporis quo adeò vulgaris facta est serica, hoc valde mirum videtur!

Si sericanum impropter introduxerunt, ut aliquando habitantes circa significacionem vocis communiter *linum* redidisse, id etiam causam afferre potest, cur vestimenti ex gossipo facti omiscent, cujus magna copia in *Egypto* et Syria nunc producitur, earumque regionum commerci notabilis pars est (1).

Maxime tamen fieri potest gossippum in Syria non à remotissima antiquitate inventari: ibi tamen plurima abhinc secula, id credere nobis licet, plantatum fuit; et antequam illud colore incepit, fabricas gossippi ex locis in Oriente remotoribus allati nōs poterant, et profecto noverunt (2). Inde enim adhuc nunc *calicot* et nebula linea in Syriam afferuntur (3), et, cùm iuxta ingeniosissimum *Rainarum Palmynæ* Editorem, Orientalis Indie commercium tam antiquum esset quam diu Salomonis (4), et Palmynæ hujus continentia causa condita fuerit, quedam ex istis tenuissimi gossippi fabricis à caravans inde, ut probabile est, allate sunt; hiisque est genuinus Hebraicae vocis *burtz* sensus. Septem (octo) in locis, ut censemus, vox *burtz* occurrit in veteri Testamento. Primo de eo mentio fit in hoc Paral. loco, cap. 15, 27, ubi dicitur David induitus fuisse stola hyssina, *burtz*, quando arcem ex domo Obededon in Sion deduxit. Duo alia loca ad Salomonis templi ornamentum referuntur, quartus ad levitatem vestitum; in quinto desribetur, ut una ex mercibus que de Syria Tyrum forebantur; et duo cetera ad Assueri Persidis regis regiam referunt. Quia nature consentaneum est loca hæc intelligere de Orientali Indie fabricis, nebulis linicis et tenuissimis *calicot* cotis!

CAPUT III.

ARBORES.

Tota frondosa sylva stat explicata plenèque Luxurians genitibus auris; ibi dama fugit Per implexas sentes, et aves canunt latentes.

Arbor in Scripturâ vocatur *ots*, ex verbo *otsch*, *berger*, *confirme*, seu *stabilire*; sicut ab herbis vel plantis distinguunt, quæ moliores laxiores sunt.

Lucus paganismi diis consecratos fuisse notum esse debet cūcumque veterem historiam legit. Ista adeò antiqua est consuetudo ut templorum et altarium consecrandorum usum antecessisse reputetur; quod tamen

(1) Vide Norden, *Respectu ad Egyptum* vol. 1, p. 110, et Le Bruy quoad Syriam, t. 2, p. 150.

(2) Serica, non minus ac gossippum, magnâ copia in Syriâ productum, præcipuamque ejus regionis divitiarum partem constituit. *Ilin in Syriam*, à Delaroque, p. 8.

(3) Rawolf, p. 84: *Eodem modo afferuntur ex Orientibus Indis in Egyptum*. Norden, vol. 4, p. 70. Maillet, epist. 15, p. 194.

(4) Ps. 18.

valde dubium est, nam *ashet* Abraham, quod in Anglicâ versione *lucus* vertitur, cùm diversè à consecratis lucis, de quibus in veteri Testamento mentio sit, exprimator, intelligendum est potius mera arbor, querens forsan aut tamarienus. Quidquid verò sit, certum est sacram lucorum usum ad mysteriorum celebrationes, à remotissima esse antiquitate, et forsan omnium universissimum. Primum in his lucis neque templo, neque arce erat; meri recessus erant quæ proficiunt, aut deorum servitio non devoles, aditus nullus. Postea his in recessibus erecta templo, utque tam antiqua servarunt consuetudo, lucos, quotiescumque id in eorum potestate fuit, plantando curaverunt circa templo et aras; qui luci non tantum consecrati sunt sed, quorum in honorem templo fuerant erecta, sed et ipsi sanctuarium, aut asylum reis erant, qui huc in refugio conforgerant.

Quæ prevaluit ista consuetudo ortum duxisse videotur ex hæc quid umbra et solitudo religiosis ritibus mysterii et pietatis speciem afferant, idoneaque erant ad solemnum et superstitionis deorum, quos his in locis astantes credere edocerant, cultoribus inquietum timorem. Si invenias, inquit Seneca (1), lucum antiquis queribus densatum, que in magnâ altitudinem creverunt, arborum proceritas, loci recessus umbreque juventitas subito tibi in mentem ingeri illi demum quendam sedem habere. Prophetæ quoque hanc fuisse causam intimat: *Super capita montium sacrificabant, et super colles ascendebant thymiana, super querem, et populum et terebinthum, quia bona erat umbra eius*. Ose. 4, 15.

Cum istis in lucis proximis agerentur impuri et obsceni ritus qui præcipuus plerorumque idololatrici culti systematum character erant, Judeorum legislator prohibuit ne populus lucos plantaret circa aut propè Dei altare: *Non plantabis lucum et omnem arborum juxta altare Domini Dei tui*, Deut. 16, 21. Adeò tamen ad imitatos vicinarum gentium mores proni erant Judei, ut sacrificiorum in excelsis et in lucis oblatorum rei faci sint; tantaque fuit unius ex eorum regibus impietas ut unum ex his lucis Jerusalem planteret, 4 Reg. 21, 7.

Ostendere conatus est Landseer vocem *ashrel*, redditum *lucus* in nostrâ Scripturarum versione, significare magis planetarum armillaris machinas genus quæ in divinationibus stellatarum; cui hominis status altitudinem fuisse supponit ille scriptor, et parvulas sphærulas quasi ramusculi curvâ lineâ et virgâ sustinenter; seu axi, erumpentes. Alludensque ad 4 Reg. 20, 4, at Sabaeum luci idolum in atris templi, ubi erecta fuerant quoque altaria, positum fuisse; sed præter hoc, immobiles forsan armillares machinas in usum divinationis, quas in atris templi Manasses construxerat, in templi quoque interiore parte parvum luci et idoli simulacrum, aut similitudinem habuit, haud dubie, ut Sabaeorum istorum rituum celebrationibus, quæ per idololatricum ejus regnum in templo agebantur, et

(1) Epist. 64.